

O R F E U S

občanské sdružení zdravotně postižených

Sociální ekonomika v ČR

Zpráva z průzkumu názorů zainteresované veřejnosti

PhDr. Oldřich Čepelka

(výběr – shrnutí hlavních výsledků)

Pro občanské sdružení Orfeus Praha

Agentura TIMA Liberec, 2006

Průzkum je součástí projektu Hefaistos, který je spolufinancován
Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky v rámci iniciativy EQUAL.

TENTO PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY

ORFEUS, Anastázova 23/5, Praha 6, PSČ 169 00, Centrum denních služeb: Sdružení 39, 140 00 Praha 4
Kontaktní adresa pro projekt HEFAISTOS: ORFEUS, Čimická 86a, 181 00 PRAHA 8
Tel: 272 731 741 FAX: 224 817 968 IČ: 70893721, účet: 173081881/0300 www.hefaistos.org, www.orfeus-cr.cz, reditel@orfeus-cr.cz

Shrnutí hlavních výsledků

1.1 Úvod

Souhrnným cílem průzkumu bylo **získat podklady pro „nalezení možností, způsobů a podmínek pro rozvoj sociální ekonomiky v ČR“**. Dílčími cíli bylo 1. **vyhledat problémy a slabá místa sociální ekonomiky**, jak je vidí dotazovaní, 2. **přinést návrhy na řešení** (v legislativě, propagaci aj.) a 3. **přinést náměty na další postup zadavatele** v celém projektu Hefaistos. **Průzkum měl orientační charakter**, neusiloval o ověření předem daných hypotéz a nemohl ani zajistit plnou zobecnitelnost (protože není známo, kdo všechno je na místní úrovni součástí „zajímavované veřejnosti“).

V průzkumu nešlo o to, jestli jsme se „trefili“ do názorů toho kterého čtenáře, ale o to, nakolik jsme vystihli většinové názory těch lidí, kteří na místní úrovni mohou nejvíce ovlivňovat rozvoj sociální ekonomiky – např. tím, že společensky znevýhodněné osoby zaměstnávají, že jim poskytují jiné služby s dopadem na jejich pracovní uplatnění, že spolurozhodují o přidělování finančních prostředků z rozpočtů měst a obcí, že připravují a schvalují obecní vyhlášky a usnesení, kterými se nastavuje prostředí pro sociální ekonomiku atd.

1.2 Shrnutí hlavních výsledků

Hlavní závěry jsou provedeny tučně, vedlejší závěry obyčejně.

Metodika průzkumu a údaje o vzorku dotazovaných (kap. 2)

Výsledky průzkumu se opírají o **data, vznikla dotazováním vzorku zainteresované veřejnosti na místní úrovni, tj. představitelů obcí a poskytovatelů vybraných služeb, resp. zaměstnavatelů společensky znevýhodněných osob**.

Dotazování se konalo **ve 172 městech a obcích** na celém území ČR **v květnu a červnu 2006**. **Uskutečnila jej výzkumná a poradenská agentura Tima Liberec**. Průzkum je v rámci ČR patrně prvním velkým pokusem o zmapování problematiky sociální ekonomiky dotazováním na místní úrovni.

Byly použity **dva způsoby sběru dat: a) strukturovaný výzkumný rozhovor, b) samostatné vyplnění dotazovaným**. Z celkového počtu **638 dotazníků** bylo 46 % vyplněno osobním rozhovorem s tazatelem a 54 % přímo dotazovaným. Dotazník byl anonymní v tom smyslu, že nebyly zaznamenány dotazované osoby. Vyplněné dotazníky jsou k dispozici u zpracovatele.

Reakce dotazovaných byly převážně pozitivní, průzkum je podle nich potřebný a přinese užitečné výsledky. **Problémem byla nízká návratnost dotazníků**, resp. ochota kontaktovaných osob zapojit se do dotazování.

Dotazovanými byli volení představitelé obcí s rozšířenou působností (např. starosta, místostarosta), příslušní **zaměstnanci městských úřadů** (např. vedoucí odboru sociálních věcí), **poskytovatelé vybraných služeb** sociální ekonomiky (zejména nestátní neziskové a příspěvkové organizace), a také **zaměstnavatelé společensky znevýhodněných osob** (např. výrobní družstva).

V celém vzorku dotazovaných tvoří zástupci veřejné správy zhruba třetinu, dvě třetiny jsou z komerčních organizací (např. družstva a společnosti s r. o.), neziskových organizací (obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení a zařízení církví) či z příspěvkových a rozpočtových organizací, které založily kraje nebo obce. Dotazovaní z obcí pocházejí ze tří čtvrtin z obcí do 25 tisíc obyvatel.

Mezi organizacemi, které se v ČR zabývají sociální ekonomikou, převažují nestátní neziskové organizace (v našem průzkumu 73 %), ze zaměstnavatelů užší skupiny zdravotně postižených to jsou však hlavně společnosti s ručením omezeným, jednotliví podnikatelé (živnostníci) a družstva.

Představy o sociální ekonomice a sociálních podnicích (odd. 3.1)

Většina dotazovaných se v pojmu sociální ekonomiky orientuje dostatečně. Chápe ji jako součást podnikání za zvýhodněných podmínek, jako nástroj veřejných politik členských zemí EU a jako reflexi hodnot křesťanské morálky. Odmítá názor, že by šlo o produkt levicových ideologií a že by ji bylo možné ztotožnit s neziskovým sektorem.

Podle velké většiny (80 %) zainteresované veřejnosti v sociální ekonomice z celospolečenského hlediska nejde ani tak o pracovní místa a přírůstky výroby, jako o **příležitost pro společensky znevýhodněné, aby se aspoň zčásti „uživilí sami“ a nebyli plně závislí na společnosti.**

Většina (cca dvě třetiny) dotazovaných je také přesvědčena o tom, že sociální ekonomika odpovídá hodnotám křesťanské morálky a zhruba stejný podíl nesouhlasí s názorem, že „sociální ekonomika je produktem ideologie levicových politických stran“.

Dotazovaní z obcí (zastupitelé i zaměstnanci) si častěji než dotazovaní z organizací myslí, že sociální ekonomika je součástí celkové ekonomiky země, prostě podnikáním za zvýhodněných podmínek. Jako nástroj veřejné politiky ji uznává více dotazovaných z obcí než z organizací.

Většina dotazovaných (polovina až dvě třetiny) **má zato, že sociální ekonomika se opírá o rozvoj místních a regionálních služeb a o výrobu pro místní trh, ve financování především o granty a dotace krajů a ministerstev a do velké míry o dobrovolnou práci lidí v neziskových organizacích.**

Zdá se, že pro výraznou menšinu zainteresované veřejnosti není těžištěm pojmu sociální ekonomika pracovní uplatnění společensky znevýhodněných osob, nýbrž péče a podpora, resp. že toto uplatnění nelze zajistit než především dotacemi a granty. To se týká jak části zastupitelů, tak zaměstnanců MÚ a zástupců organizací.

Mnohé neziskové organizace si pod sociální ekonomikou pravděpodobně představují jakékoli služby pro společensky znevýhodněné skupiny, něco jako „podnikání za účelem solidarity“ nebo sociální služby vůbec.

Jasně převládá mínění, že **do okruhu sociální ekonomiky spadají obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení a příspěvkové či rozpočtové organizací krajů a obcí.** Většina dotazovaných má zato, že sem **patří výrobní a nevýrobní družstva.** O tom, zda pod sociální ekonomiku spadají živnostníci a svépomocné organizace, nevzniklo žádné převažující mínění. **Zástupci obcí častěji vidí sociální ekonomiku jako užší pojem než zástupci organizací,**

Zainteresovaná veřejnost seřadila čtyři možné **účely sociální ekonomiky** podle důležitosti:

1. **zajišťovat, aby se společensky znevýhodnění, resp. zdravotně postižení přiblížili životu většinové společnosti**
2. **vytvářet nová pracovní místa** pro společensky znevýhodněné spoluobčany
3. **zajišťovat tzv. sociální smír** mezi různými skupinami obyvatel (bohatšími a chudšími, staršími a mladšími apod.)
4. **podporovat výrobu a služby, které by jinak zanikly** nebo byly na trhu konkurence neschopné

Sociální integrace znevýhodněných a podpora jejich pracovního uplatnění jsou pro zainteresovanou veřejnost důležitými charakteristikami sociální ekonomiky a definičními znaky tohoto pojmu.

Zainteresovaná veřejnost se domnívá, že hlavní působnost v sociální ekonomice má mít stát. (pravděpodobně tím však nemyslí zajišťování služeb sociální ekonomiky, její „provoz“, nýbrž hlavní iniciativu při jejím dalším rozvoji).

Názory na sociální podniky a družstva (odd. 3.2)

Za nejdůležitější principy sociálních podniků se považuje 1. služba členům, komunitě a společensky znevýhodněným a rovněž vytváření pracovních míst, nikoliv však tvorba zisku, 2. neziskovost podnikání, při němž se zisk primárně nerozděluje, nýbrž investuje do další činnosti. Významným principem je dále demokratičnost rozhodování v sociálním podniku.

Nižší podporu, přesto však hodnocený převážně jako důležitý, získal požadavek nezávislosti řízení organizace na veřejné správě.

Hlavním cílem sociálního podniku je podle dotazovaných služba členům nebo celé komunitě, především společensky znevýhodněným osobám, a vytváření pracovních míst, nikoliv vytváření zisku.

Princip nezávislosti sociálního podniku na veřejné správě považují za velmi důležitý nejčastěji lidé z obchodních společností (jedna třetina), méně již družstva (desetina) a lidé z příspěvkových a rozpočtových organizací.

Většina zainteresované veřejnosti má zato, že družstva zajišťují větší kontakt postiženého se společností a znamenají větší sílu a lepší přístup k zakázkám, než mají izolovaní jednotlivci. Dále podle názoru dotazovaných mezi členy družstva panuje větší vzájemná důvěra, tedy i lepší mezilidské vztahy, družstva většinou netrpí neefektivním řízením, kdy „všichni mluví do všeho“, neexistuje zvýšené riziko vytunelování vedením družstva a družstva nemají snadnější přístup k zakázkám od obcí.

Pětina dotazovaných přitom souhlasí s názorem, že družstva sice většinou mají dobré úmysly a nadšení, ale také neprofesionální řízení a nízkou efektivnost.

K charakteristikám sociálního podniku (kap. 4)

Polovina organizací se domnívá, že jsou sociálním podnikem, čtvrtina, že nejsou a zbývající si to netroufnou posoudit. Za podstatné pro zařazení mezi sociální podniky považují zástupci organizací hlavně zaměstnávání společensky znevýhodněných osob, nikoliv pouze různé služby, které jim poskytují.

Příspěvkové a rozpočtové organizace, jakož i družstva, byla většinou založena již před rokem 1990, zatímco ostatní typy organizací mají průměrnou historii kratší.

Většina organizací poskytuje společensky znevýhodněným osobám pouze služby, desetina je zaměstnává a třetina realizuje obojí. Služby tak poskytuje celkově 89 % dotazovaných, a pracovní uplatnění 43 %. Nejvíce organizací (58 %) poskytuje služby tělesně postiženým.

Neziskové organizace i další subjekty na poli sociálních služeb poskytují velmi rozmanité služby **v průměru 8-9 různým skupinám klientů.**

80 % organizací se zaměřuje na pomoc zdravotně postiženým a 64 % na jiné společensky znevýhodněné. Přitom téměř polovina uvádí, že pečuje současně o zdravotně postižené i jinak společensky znevýhodněné. Zdravotně postiženými se zabývá 80 % oslovených organizací, z jednotlivých typů to je 96 % družstev, 72 % církevních zařízení atd.

Nejčastějšími případy jsou:

- a) poskytování služeb znevýhodněným osobám (nikoliv jejich zaměstnávání), a to bez ohledu na kategorii klientů (zdravotní či jiné znevýhodnění),**
- b) obě kategorie aktivit (služby i zaměstnávání) pro obě kategorie klientů.**

Je pravděpodobné, že **ve větších městech mají sociální podniky lepší podmínky pro uplatnění,** neboť větší města jsou na jedné straně lepším odbytištěm výrobků a služeb a na druhé straně se v nich koncentruje více společensky znevýhodněných osob.

Nejčastějším provozovaným zařízením je sociální poradna a dále centrum denních služeb, resp. denní nebo týdenní stacionář. Organizace však často jmenují přednostně zařízení, která nebývají obsahem sociální ekonomiky, neboť neslouží buď vůbec nebo jen okrajově ke zpřístupnění práce společensky znevýhodněným.

Církevní zařízení na sebe soustřeďují nejvíce různých druhů zařízení, které se pojí se sociální ekonomikou.

Z celkového počtu osmi druhů aktivit zajišťují organizace v průměru tři. Nejčastěji označenou aktivitou je pomoc při prosazování práv a zájmů občanů v souvislosti s jejich pracovním uplatněním. Nejrozmanitější aktivity jsou typické zejména pro občanská sdružení.

V téměř polovině organizací hradí služby částečně klient, částečně jsou kryty dotacemi, příspěvky nebo platbami zdravotních pojišťoven. V další třetině případů jde rovněž o externí platby, avšak klient nehradí nic.

Loni organizace získávaly finanční prostředky především z krajských rozpočtů, ze státního rozpočtu a z místních rozpočtů. Každý z těchto zdrojů patřil mezi 3 nejdůležitější pro 43 – 51 % organizací.

Čtvrtina organizací má roční příjem v rozmezí 100 tisíc 1 mil. Kč, další čtvrtina 1–3 mil. Kč a rovněž čtvrtina 3-10 mil. Kč.

Počet zaměstnanců je velmi rozmanitý a pohybuje se od 0 do 1025. **Organizace v průměru zaměstnávají 36 zaměstnanců, z nich 40 % společensky znevýhodněných,** především zdravotně postižených. Pro příspěvkové a rozpočtové organizace krajů a obcí je typická velikost od 31 zaměstnanců výše, pro o.p.s. 4 – 10 zaměstnanců a pro občanská sdružení do 3 zaměstnanců.

Tři čtvrtiny dotazovaných organizací se v příštích třech letech hodlají rozvíjet a téměř všechny ostatní udržet na dosavadní úrovni. Nejčastější překážky v jejich rozvoji jsou finanční, jak uvedlo 88 % organizací, dále prostorové (48 %), personální (34 %) a materiální (29 %).

Rozpočtové a příspěvkové organizace se nadměrně potýkají s prostorovými a materiálními potížemi. Naprostá většina občanských sdružení (95 %) si stěžuje na finanční problémy. Zařízení církví nadprůměrně často zápolí s prostorovými nedostatky. Pro družstva je jednoznačně největším problémem nedostatek klientů (odběratelů).

Legislativní překážky rozvoje služeb se týkají problémových míst zákona o sociálních službách, právní nejistoty a chybné praxe ze strany státních orgánů. Přetrvávají rovněž organizační nedostatky a komplikovaná pravidla financování vyhlášená orgány veřejné správy, jakož i řada dalších legislativních nedostatků.

Poskytování zaměstnání jiným společensky znevýhodněným skupinám než zdravotně postiženým je velmi řídké. Souvisí to i s faktem, že společenské znevýhodnění ve vztahu k zaměstnání si zainteresovaná veřejnost spojuje nejčastěji pouze se zdravotním postižením, ačkoliv rozmanitost společenských znevýhodnění je mnohem větší.

Zhruba polovina dotazovaných organizací, které zaměstnávají znevýhodněné občany, má nejvýše třetinu personálu společensky znevýhodněnou. 28 % organizací (z těch, které zaměstnávají společensky znevýhodněné občany) má oprávnění poskytovat jiným zaměstnavatelům náhradní plnění.

Dvě třetiny organizací uvedly jako svou převážnou činnost služby pro občany, většinou však jde o jejich cílové skupiny a charakter těchto služeb je především péče. Nejedná se tedy o služby za účelem výnosů (tržeb) z činnosti, které patří k hlavním příznakům sociálních podniků.

17 % dotazovaných organizací se zabývá výrobní činností. Nejčastěji jsou zastoupeny keramická výroba, textilní výroba, výroba zboží z papíru, kartonu a lepenek, lisování z plastů, dále kompletace výrobků.

Celkově nabízejí organizace občanům, firmám a obcím velmi málo doplňkových (komerčních) služeb. To je jedna z největších slabin organizací, které v podstatě chtějí plnit funkci sociálních podniků, neboť snižuje jejich finanční stabilitu.

Zpracováním odpovědí z 432 organizací **byly vyhodnoceny příznaky toho, že organizace splňuje charakteristiky sociálního podniku podle pojetí použitého v průzkumu. Organizace dosáhly v průměru 4,5 bodu (z 9 možných), nejčastější výsledek jsou 3 body. Organizace s více příznaky sociálního podniku poskytují služby většímu počtu různých cílových skupin a mají bohatší spektrum aktivit.**

Návrhy na principy a podmínky práce sociálních podniků (odd. 5.1)

Nejčastěji (z více než 80 %) byl vysloven souhlas s tím, že sociální podnik by měl mít vícezdrojové financování, že by měl spolupracovat s klienty a místní samosprávou, že by jej měly (mohly) spoluzakládat místní úřady práce a místní samospráva. Stejný počet dotazovaných je přesvědčen, **že sociální podniky budou vždy převážně závislé na veřejných zdrojích.**

Naproti tomu **jasně převažující nesouhlas získaly názory, že sociální podniky by neměly existovat vůbec anebo jen ve zcela mimořádných případech, že by měly být zakládány výhradně občany a že by měly být zřizovány především k tomu, aby poskytovaly nové výrobky a služby,** které dosud volný trh nezajišťuje nebo které by byly pro běžné výrobce nerentabilní. **Převážný nesouhlas byl vysloven s tím, aby dotace neziskovým organizacím, které poskytují služby, byly všude, kde to je možné, nahrazeny zadáváním zakázek ze strany veřejné správy.**

Souhrnně vyjádřeno, **veřejnost zainteresovaná na problematice sociální ekonomiky se domnívá**

a) o existenci a základních podmínkách činnosti sociálních podniků:

- **Sociální podniky by měly existovat.** O občany, kteří to potřebují, se nemůže starat pouze stát, příp. kraje a obce. Všechny podniky, které ve společnosti působí, nemohou mít stejné podmínky pro svou činnost, pro podnikání.
- **Sociální podnik by však mohl poskytovat i běžné výrobky a služby,** neměl by být zřízen především k tomu, aby poskytoval pouze ty, které dosud volný trh nezajišťuje nebo které by byly pro běžné výrobce nerentabilní.
- **Existence a činnost sociálního podniku, resp. subjektů sociální ekonomiky (ať už mají právní podobu družstva, o.p.s. nebo jinou) by měla být upravena zvláštním zákonem,** v němž by se stanovily podmínky, pravidla činnosti apod., neboť obchodní zákoník a zákony o neziskových organizacích se na ně vztahují jen částečně.

b) o zakládání a řízení sociálních podniků:

- **Sociální podniky by neměly zakládat výhradně občané** (třebaže společensky znevýhodnění). **Měly by se zakládat za aktivní účasti a s podporou místních samospráv a místních úřadů práce**, které by se účastnily i kontroly činnosti (např. v dozorčích radách).
- **Pokud však jde o běžné řízení a operativní rozhodování, sociální podnik by měl být plně nezávislý na veřejné správě** (např. na obecním zastupitelstvu nebo úřadu práce), která by mohla mít nejvýše poradní hlas.
- **Sociální podnik by dále měl** – na rozdíl od soukromých ziskových firem - **běžně spolupracovat se zástupci spotřebitelů (klientů), s místní samosprávou, příp. s dobrovolníky.**

c) o financování sociálních podniků:

- **Sociální podniky se nemohou „uživit“ samostatně a budou vždy závislé převážně na příspěvcích z veřejných zdrojů, tj. na příspěvcích z EU, státu, krajů a obcí. Měly by však využívat ještě jiné zdroje příjmů než veřejné prostředky a příjmy z vlastní činnosti** (z podnikání), např. soukromé dary, výnosy ze sbírek, granty soukromých nadací apod.
- **Na podporu financování aktivit sociálních podniků by měly vznikat zvláštní banky nebo fondy**, jejichž kapitál by poskytly kraje, obce, firmy (sponzorství) a podle zájmu i řadoví občané (veřejné sbírky, nákupy podílových listů apod.).
- **Není však dobré (vhodné), aby dotace neziskovým organizacím, které poskytují služby, byly všude, kde to je možné, nahrazeny zadáváním zakázek ze strany veřejné správy** (objednávky, zvláštní výběrová řízení apod.).

Zastupitelé si sice častěji než ostatní nepřejí, aby sociální podniky vůbec existovaly, ale i mezi nimi je většina, kteří si jejich existenci přejí. Zaměstnanci MÚ ve zvýšené míře (nikoliv však většinově) požadují, aby sociální podniky vznikaly jen pro nové výroby a služby a většina z nich by byla pro nahrazení dotací přidělováním veřejných zakázek. Zástupci organizací by uvítali zvláštní banky nebo fondy pro financování potřeb sociálních podniků a jsou proti náhradě dotací veřejnými zakázkami (formou objednávek nebo výběrových řízení).

Až na výjimky nejsou rozdíly v podílech souhlasných a nesouhlasných odpovědí mezi těmi, kdo svou organizaci za sociální podnik považuje a kdo ne, příp. neví. Podobně se v názorech shodují zástupci starých organizací (vzniklých před rokem 1990) a nových.

Není rozdíl v názorech těch organizací, které poskytují služby zdravotně postiženým, a těch, které se zabývají jinými společensky znevýhodněnými skupinami, ani mezi organizacemi, které se chtějí rozvíjet a které chtějí svou činnost udržet na dosavadní úrovni.

Poskytovatelé náhradního plnění si častěji než ostatní organizace zaměstnávající zdravotně postižené nepřejí, aby sociální podniky musely běžně spolupracovat se zástupci spotřebitelů (klientů), s místní samosprávou, příp. s dobrovolníky. Přesto i mezi nimi je jasná většina, která si to přeje.

Návrhy na principy a podmínky práce sociálních družstev (odd. 5.2)

Převažuje mínění, že družstva by na trhu měla vystupovat jako ostatní podnikatelské subjekty a že by měla být členy oborových nebo krajských družstevních asociací. Většinou však byl zamítnut námět, že by měla nabízet své výrobky nebo služby pouze ve své lokalitě (nejvýše kraji) a nikoliv celostátně, a také to, aby si udržovala malou velikost, i kdyby mohla expandovat.

Zhruba **každý čtvrtý se nemohl rozhodnout**, zda by **družstvo mělo být členem oborové nebo krajské asociace družstev**, aby se udržela otevřenost a průhlednost jeho činnosti a hospodaření.

Největší příznivci většinových názorů jsou dost rovnoměrně rozmístěni v organizacích různého typu. Přesto existují rozdíly: Proti územnímu omezení působnosti sociálních družstev jsou především církevní zařízení a družstva, pro omezení jsou nejvíce obecně prospěšné společnosti. Proti velikostnímu omezení jsou především družstva, pro omezení jsou příspěvkové organizace a o.p.s. založené občany. Pro rovné podmínky na trhu (vůči odběratelům a spotřebitelům) jsou nejvíce o.p.s. založené občany a nejméně o.p.s. založené obcemi či krajem. Pro členství družstev v asociacích jsou především příspěvkové organizace a proti jsou hlavně družstva a o.p.s. založená obcemi či kraji.

Na názory na sociální družstva nemá žádný zjistitelný vliv to, zda dotazovaný sám nějaké sociální družstvo (podnik) zná, nebo ne.

Podmínky pro rozvoj sociální ekonomiky (odd. 5.3)

a) Nejdůležitější podmínky pro to, aby se sociální ekonomika v ČR mohla rozvíjet, jsou podle zainteresované veřejnosti:

- **podpora zaměstnávání** společensky znevýhodněných osob (např. příspěvky z úřadu práce)
- dlouhodobá **spolupráce** neziskových organizací a družstev (které tyto lidi zaměstnávají nebo podporují) **s místní samosprávou, s úřady, školami** apod.
- **do právního řádu ČR a do operačních programů** (jimiž přichází pomoc ze strukturálních fondů EU) je třeba **zahrnout sociální ekonomiku** jako nástroj, který řeší otázky zaměstnanosti, vzdělávání, společenského uplatnění a začlenění znevýhodněných skupin obyvatel
- **daňové úlevy** pro firmy, NNO a družstva, v nichž většina zaměstnanců patří mezi společensky znevýhodněné

b) Dalšími důležitými podmínkami (s převažující vysokou důležitostí) jsou:

- **podpora podnikání** samostatně podnikající nebo zaměstnaných společensky znevýhodněných osob
- **poradenství pro zájemce o založení a vedení sociálního podniku**
- dlouhodobá **informační kampaň na veřejnosti** ve prospěch sociální ekonomiky
- příprava, zavádění a vylepšování **standardů služeb na podporu zaměstnanosti a zaměstnatelnosti**, poskytovaných neziskovými organizacemi a družstvy společensky znevýhodněným osobám

c) Jako převážně důležitá jsou vnímána tato opatření:

zaměření daňových asignací přednostně na organizace sociální ekonomiky

- alespoň **o 5 % nižší odvody podniků** do systému soc. pojištění
- **systém mikropůjček** začínajícím drobným **podnikatelům** z řad společensky znevýhodněných
- **zařazení chráněných dílen** z hlediska financování a koordinace **do služeb zaměstnanosti**, nikoliv do komplexů sociálních služeb
- **povinnost všech firem** a organizací s více než 25 zaměstnanci, kteří nezaměstnávají společensky znevýhodněné občany (nejen zdravotně postižené), **aby část dodávek odebíraly od sociálních podniků** anebo platily vyšší odvody do státního nebo obecního rozpočtu

- **preferování těchto organizací jako dodavatelů zboží a služeb** pro obecní a krajské úřady, pro školy, nemocnice a další poskytovatele veřejných služeb (zvýhodnění při zadávání veř. zakázek)

Požadavky, které se často objevují společně, jsou:

- ♣ zavedení pojmu sociální ekonomiky a informační kampaň na veřejnosti
- ♣ nižší odvody do sociálního pojištění a daňové úlevy pro soc. podniky
- ♣ povinné odebírání části produktů či služeb od soc. podniků a preferované zakázky od veřejné správy
- ♣ nižší odvody do soc. pojištění a povinné odebírání části produktů či služeb od sociálních podniků

Základní definice, východiska a principy sociální ekonomiky a jejího rozvoje v ČR (odd. 5.4)

Základní definice, východiska a principy dalšího rozvoje sociální ekonomiky (nazývané někdy také postuláty) jsou odvozeny z dosavadní odborné debaty a z výsledků tohoto průzkumu. Plné znění následujících návrhů je v oddíle 5.4.

a) definice:

D-1 Hlavním účelem sociální ekonomiky je pomoc společensky znevýhodněným skupinám obyvatel vytvářením pracovních příležitostí, tvorbou podmínek pro odbyť jejich výrobků a služeb anebo jejich přípravou na samostatné uplatnění na trhu práce.

D-2 Základem sociální ekonomiky jsou **sociální podniky**, které

a) poskytují společensky znevýhodněným občanům takové sociální, zdravotní, poradenské, vzdělávací a jiné služby, které vedou ke zvýšení jejich zaměstnatelnosti a zaměstnanosti, anebo

b) zaměstnávají přednostně (příp. většinově) společensky znevýhodněné občany a s veřejnou podporou nabízejí vlastní výroby a služby na trhu.

D-3 Prospěch z fungování sociálního podniku a celé sociální ekonomiky mají společensky znevýhodněné skupiny obyvatel.

D-4 Specifické dopady činnosti sociálního podniku nespočívají v sociální integraci znevýhodněných osob obecně, nýbrž v jejich integraci v pracovní oblasti, v uplatnění na trhu práce, tj. v podnikání nebo zaměstnání.

b) hlavní východiska pro fungování sociální ekonomiky a její rozvoj:

V-1 Sociální ekonomika je nástrojem k uspokojení specifických potřeb společnosti: zejména potřeba sociálního smíru, spravedlnosti a rovných příležitostí vůči členům společnosti a přiměřeného dobrovolného začlenění (inkluze) občanů do převažujícího způsobu života.

V-2 Sociální ekonomika je integrální součástí celkové ekonomiky ČR a veřejnost ji chápe jako příležitost pro společensky znevýhodněné osoby, aby snížily svou závislost na státu a vlastní komunitě.

V-3 Základními hodnotami, na nichž stojí sociální ekonomika, **jsou zejména: soudržnost společnosti, solidarita, respektování individuální svobody a rovnosti příležitostí a očekávání vůči společensky znevýhodněným**, že v rámci svých možností budou přispívat k bohatství společnosti vlastní prací, v případě vlastních příjmů též odváděním daní apod.

V-4 Sociální ekonomika je asistovanou ekonomikou se zvýhodněním sociálních podniků v těchto směrech: nižší odvody daně z příjmů, nižší odvody pojistného na sociální zabezpečení, přednostní přidělování zakázek a zjednodušená správní řízení.

V-5 Sociální ekonomika je (stává se) **součástí právního řádu a operačních programů ČR** (pro spolufinancování ze zdrojů EU). Sociální ekonomika tu hraje roli nástroje, který řeší otázky vzdělávání, pracovního uplatnění a společenského začlenění znevýhodněných skupin obyvatel.

V-6 Pro podporu a rozvoj sociální ekonomiky na místní úrovni **je významná dlouhodobá spolupráce** sociálních podniků (zejména neziskových organizací a sociálních družstev) **s místní samosprávou, s úřady, školami apod.**

V-7 Při zakládání sociálních podniků je vítaná účast místní samosprávy a úřadu práce. Pro fungování sociálních podniků jsou významné vztahy s místní komunitou a na platformě společenské odpovědnosti firem (CSR) též s místními podniky.

V-8 Konkurenční výhody sociálního podniku spočívají v nižších nákladech práce a v preferovaném zadávání zakázek ze strany příslušných orgánů veřejné správy, veřejných škol, nemocnic a dalších poskytovatelů veřejných služeb. Pro uplatnění jeho výrobků nebo služeb na trhu však platí stejné podmínky (v jakosti, ceně, dodacích lhůtách apod.) jako pro ostatní soutěžitele.

V-9 Na základě veřejné odborné diskuse může být zákonodárným orgánům ČR předložen **námět k rozšíření povinnosti zaměstnavatelů podle zákona o zaměstnanosti** z okruhu zdravotně postižených na další skupiny, které jsou prokazatelně vystaveny překážkám v pracovním uplatnění.

c) hlavní principy fungování sociální ekonomiky a činnosti sociálních podniků:

P-1 Sociální ekonomika je potřebná **při jakékoli míře nezaměstnanosti.**

P-2 V systému sociální ekonomiky se přímo nebo nepřímo může **angažovat každý veřejný nebo soukromý subjekt.**

P-3 Sociální podniky mohou být **příjemci veřejných podpor** z programů EU, ČR, krajů, měst a obcí bez ohledu na to, zda jsou též příjemci zvláštního zvýhodnění určeného sociálním podnikům.

P-4 K **principům činnosti sociálního podniku** patří:

- **přednostní sledování sociálně integračních cílů**, především začlenění společensky znevýhodněných osob do pracovního procesu (výdělečné činnosti) jejich zaměstnáváním anebo přípravou na zaměstnání nebo podnikání,
- **veřejně prospěšné poslání** podniku deklarované v jeho základních dokumentech (statut apod.),
- **nerozdělování vytvořeného zisku** přednostně mezi členy, zaměstnance, zakladatele, nýbrž jeho použití v souladu s posláním podniku (investice do rozvoje činnosti),
- **demokratický podíl členů na řízení** podniku (samosprávě družstva),
- **dlouhodobá kapitálová, organizační a personální nezávislost** na jednotlivých podnikatelských a veřejných subjektech.

P-5 Důležitou formou sociálních podniků jsou **sociální družstva**, pro něž je typická bezprostřední účast společensky znevýhodněných na řízení. Doporučuje se, aby se stala členem **oborové nebo krajské asociace družstev**. Totéž platí přiměřeně pro jiné typy sociálních podniků.

1.3 Doporučení agentury

A/ k publikaci výsledků:

1. Zveřejnit výsledky průzkumu

- a) na konferencích a seminářích (v říjnu a prosinci 2006 v Hradci Králové atd.),
- b) na akcích jiných subjektů (semináře, sborníky),
- c) na www stránkách projektu Hefaistos,

2. **Výtah z výsledků** (např. kapitulu 1 nebo shrnutí v 1.2) **zaslat** elektronicky dotazovaným obcím 3. typu, partnerům v projektu Hefaistos, příp. dalším zúčastněným subjektům.

3. **S výsledky tohoto průzkumu dále seznámit přední odborníky a pracoviště**, která se v ČR zabývají problematikou sociální ekonomiky.

B/ k využití výsledků v projektu Hefaistos:

1. **Uskutečnit další kolo podobného průzkumu na národní úrovni.** Dotazovanými by byli členové parlamentu ČR, vedoucí pracovníci MPSV, MŠMT a MPO, představitelé střešních organizací a oborových asociací neziskových organizací, příp. nejvýznamnější zaměstnavatelé a zástupci médií.

2. Doporučuje se **realizovat odbornou studii o vnitřních kapacitách organizací**, které splňují definici sociálního podniku uvedenou v oddíle 5.4. Studie by přinesla informace o profesionalitě jejich vedení, o jejich finanční stabilitě, o zranitelnosti na volném trhu, o jejich organizačních, personálních, materiálních, finančních, informačních a dalších zdrojích a jejich dostupnosti, o celkové efektivnosti činnosti aj. Součástí studie by měl být tzv. benchmarking sociálních podniků, který jim umožňuje, aby se porovnávaly z hlediska úspěšnosti a rozvinutosti.

C/ k podpoře a rozvoji sociální ekonomiky v ČR:

1. **Využití strukturálních fondů EU v období 2007-2013:** V průzkumu prezentované pojetí sociální ekonomiky dobře vyhovuje hlavním cílům kohezní politiky EU. Jak naznačily odborné diskuse, sociální ekonomika by se mohla stát předmětem samostatného opatření v rámci operačního programu (OP) „Lidské zdroje a zaměstnanost“, anebo by mohla být podporována několika opatřeními v rámci

- a) OP Lidské zdroje a zaměstnanost (MPSV) : a) sociální inkluze skupin obyvatel ohrožených sociálním vyloučením, b) vytváření pracovních příležitostí a míst v sociální ekonomice
- b) OP Celoživotní vzdělávání (MŠMT) : vzdělávání manažerů sociálních podniků
- c) OP Podnikání (MPO) : a) poskytování počátečního kapitálu do podnikání, b) odborná pomoc (poradenství, vzdělávání), c) poskytování mikropůjček
- d) regionální OP na úrovni NUTS II.

Uvažovalo se i o tvorbě globálního grantu, který by byl výslovně zaměřený na podporu sociální ekonomiky a sociálního podnikání.

2. Dosud málo využívanými zdroji růstu sociální ekonomiky jsou:

- a) tzv. **společenská odpovědnost firem** (CSR - corporate social responsibility) - v ČR poměrně nový marketingový nástroj, který znamená finanční podporu neziskových projektů ve fyzickém nebo „odbytovém“ okolí podniku, a s tím související programy založené na tzv. PPP („public – private partnership“ – spolupráce veřejného a soukromého kapitálu),
- b) **etické banky**, které v ČR dosud neexistují, avšak v některých zemích EU fungují podobně jako nadační fondy nebo nadace shromažďující kapitálové zdroje pro přerozdělování vybraným projektům sociální ekonomiky,
- c) **daňové asignace**, které se stávají politicky uznaným nástrojem, avšak budou znamenat jak zvětšení prostoru pro svobodné rozhodování lidí, tak zvýšení konkurence mezi příjemci z nestátních neziskových organizací.

3. **Provést změny v učebních osnovách škol** vychovávajících profesionály v oborech blízkých sociální ekonomice.

4. **Připravovat, zavádět a zlepšovat standardy služeb** na podporu zaměstnanosti a zaměstnatelnosti, poskytovaných společensky znevýhodněným osobám neziskovými organizacemi a družstvy.

----- KONEC TEXTU -----

POSTSCRIPTUM

Výše uvedený text Shrnutí hlavních výsledků umožňuje využít výsledků provedeného průzkumu subjektům, které se v této oblasti pohybují. Při publikaci je třeba uvádět zdroj informace: „Zpráva z průzkumu názorů zainteresované veřejnosti pro občanské sdružení Orfeus Praha, v rámci projektu HEFAISTOS, zpracovaná Agenturou TIMA Liberec“.

Komplexní Zpráva obsahuje dílčí doporučení a náměty k jednotlivým zjištěním v dalších kapitolách. Zpráva bude uveřejněna na webových stránkách www.hefaistos.org ve formátu PDF. Při publikaci je třeba uvádět zdroj informace jak uvedeno výše.

Vaše náměty, doporučení a poznatky z praxe uvítáme a budou využity při zpracovávání projektu. Můžete je posílat:

- písemně na adresu: ORFEUS, projekt HEFAISTOS, Čimická 86a, 181 00 PRAHA 8
- emailem na info@orfeus-cr.cz , nebo reditel@orfeus-cr.cz
- rovněž můžete kontaktovat naše partnery v projektu, jejichž adresy a spojení na ně jsou uvedeny na www.hefaistos.org na linku Partneři ČR-DPA

Ing. Jozef SLOBODNÍK
výkonný ředitel

Dne 11. 10. 2006